

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ННІ філології та журналістики
Кафедра новітньої української літератури та соціальних
комунікацій

Вітражі

**Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових
семінарів**

ЖИТОМИР – 2013

УДК 82 – 193.3(093)»19»
ББК 83

Рекомендовано до друку кафедрою новітньої української літератури та соціальних комунікацій ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 10.01.2013 р.)

Рецензенти:

А.С. Близнюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри редагування та основ журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

В.В. Халін – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка;

О.М. Шуневич – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Вітражі: Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів / Упор. В.І. Башманівський. – Випуск 4. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2013. – 186 с.

УДК 82. – 193.3(093)»19»
ББК 83

У збірнику запропоновано матеріали викладацько-студентських наукових семінарів, присвячених творчості українських письменників.

Для студентів філологічних спеціальностей, учителів-словесників, а також тих, кого цікавить література XIX – XX століття.

© В.І. Башманівський, 2013

і Світ, людська екзистенція, сенс життя тощо), знаходять відгук і в сучасній філософській думці.

Література:

1. Горський В. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наукова думка, 1997. – С.124–127.
2. Історія філософії / [Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.]; за ред. В.І. Ярошовця – К., ПАРАПАН, 2002. – 774 с.

Т.Є. Клименко,
кандидат філологічних наук, асистент

Самотність як екзистенціал буття (на матеріалі збірки Петра Білоуса "Таємна сторожа")

Самотність є явищем, характерним тільки людині й вимагає ретельного його вивчення. Це стан, який викликає гостре переживання, що виражає особливі форми самопізнання, ставлення до себе та світу. До вивчення феномену самотності звертаються філософи, психологи, культурологи, педагоги тощо. У філософії самотність пов'язується з особливостями світосприйняття людини, станом її душі, мотивацією її вчинків. У психології – це соціально-психологічне явище, емоційний стан людини, пов'язаний з відсутністю позитивних емоційних зв'язків з людьми або зі страхом їх втрати.

Найчастіше поняття самотності має негативні конотації, оскільки виникає в результаті незалежних від суб'єкта змін. На противагу даній існує позитивна самотність, яку ще називають відокремленістю. Це «добровільне уникнення контактів з іншими людьми, переслідуючи мету зосередитись на якійсь справі, предметі, самому собі» [4, с. 12]. Така самотність є будівничою й регульованою та характерна для творчих людей, зокрема прозаїків, поетів.

«Мій комфортний стан – робота насамоті, перебування у «сердечних печерах» (Г. Сковорода), перебування у промовистому мовчанні» [1, с. 129], – зазначає П. Білоус. Ця самотність несе в собі суб'єктивний, індивідуальний характер і є необхідною умовою відриву від буденності. Автор заглиблюється у свій внутрішній світ, відкриває себе по-новому. І як результат з'являються вірші. Він пише: «Поезія стала для мене чи не найголовнішою формою самовираження» [1, с. 122]. Стан відокремлення є домінуючим у творчості поета, натомість герой його поезій перебуває у смутку, стані зневіри у собі. Темою самотності помережані всі поетичні збірки П. Білоуса, зокрема «Любов'ю за любов», «Преображення», «Отже...», «Інший», «Неперервна поезія», «Теорія лабіринту». Унікальною за своєю тематикою є збірка «Таємна сторожа», де майже у всіх віршах зафіксовані найтонші душевні порухи героя, розкрито особливості його світосприйняття та розуміння себе у цьому світі. Наскрізним є образ самотнього поета, який знаходить розуміння у природи і позбавлений визнання серед людей.

Концепт самотності у збірці «Таємна сторожа» представлено вже в першому вірші:

Я тут один

Поставлений для чогось [2, с. 3].

Герой є частиною природи, але перебуває в стані самотності через те, що має оберігати одвічні цінності людського буття. На нього покладено велику місію, про що свідчить і «трикутний місяць», і «магічне світло». Герой є тим «обраним», якому відкриваються таємниці Всесвіту, надприродні можливості. Він наділений особливою силою, яка приречла його на самотність. Він є знахарем, що збирає вночі дикі трави – «оберіг таємної сторожі», – щоб рятувати людські душі. Образ відуна є міфічним, що надає концепту самотності більшої вагомості звучання і вказує на його архетипні корені.

Самотність – це стан, в якому перебуває поет, усвідомлюючи свою приреченість на смерть. Людське життя рано чи пізно доходить до краю. Тільки мудра людина, яка зрозуміла сенс людського буття, здатна глибоко переживати невідворотність смерті. Герой поезії асоціює закінчення життя з заходом сонця:

А я стану

Навпроти заходу,

Щоб зрозуміть

Його невідворотність [2, с. 57].

Захід сонця – це завершення всього земного, це перехід від суєти до благодаті. За віруваннями давніх людей, туди, де вмирало сонце, відходили померлі. Герой шукав себе все життя, намагався зрозуміти своє пришестя у світ людей. На його думку, він так і не спромігся віднайти свою життєву дорогу. Остання надія на стежку в полі, яка все ж укаже йому шлях до себе.

Стежка у полі –
Остання спроба
Вийти на свій шлях
Перед заходом сонця [2, с. 49].

Мотив дороги символічний. Це місце, де проявляється доля, вдача людини при її зустрічі з іншими людьми. Згідно з міфологічними уявленнями герой сподівається віднайти свою долю, здійснити бажання, що затаїлись, а потім вибухнуть яскравими почуттями. Герой вірить, що попереду ще незвіданий світ почуттів, емоцій, а поки його самотність – це вимушений крок до пізнання:

А мій світ – стих,
Сотає нитки суму,
Не поспішаю на свою голгофу,
Мережу строфи,
Бережу здоров'я
А наміри
Майстерно консервую [2, с. 31].

Поезія самотності і смутку. Мінорна, але з претензією на майбутнє. А той, хто будує майбутнє («наміри майстерно консервую»), позбавляється думок про «захід сонця».

Відчаєм самотності звучить вірш:
Я тут на березі
Душею догоряю,
Сказати хочу,
Що життя минає,
Та тільки хто
Мене почує тут?.. [2, с. 9].

У поезії жодного разу не вжито слово «самотність», та все ж не важко простежити настрій героя. Риторично поставлене автором запитання передає розпач самоти. Герой перебуває поза гармонійним спілкуванням в силу того, що йому складно знайти людину, здатну зрозуміти його духовність. Йому відкрились таємниці людського існування, він розуміє швидкоплинність свого життя – тільки немає з ким поділитись. Байдужість людей викликали печаль і сум у поета. У словах відчувається повна приреченість, несподівання на порятунок.

Автор явно не розраховує на відповідь, а використовує прийом непрямого звернення до читача з метою привернути увагу до себе. Він прагне поділитися своїми знаннями, почуттями, оскільки відчуває в цьому потребу. Світ природи наче проникся душевним станом героя: «похитує печально очерет», «тиша рот дере». Така собі гармонія природи і людини. Як дисонанс – плач самотньої душі митця. Бо тільки в спілкуванні з рівним собі по духу настане рятунок.

Іншим поштовхом до самотності є період переходу від одного вікового стану до іншого. В такий момент переосмислюється весь життєвий шлях.

Не буду більше молодим –
Переберусь
У сутінки іржаві...[2, с. 8].

Герой, який звик перебувати в певному життєвому ритмі, потрапляє в новий фізіологічний стан. Виникає відчуття неспроможності подальшої реалізації, з'являється небажання усвідомити свої зовнішні зміни.

Усе позаду,
А попереду – ніщо...[2, с.44].

Герой перебуває в стресовому стані. Психологи називають такий період кризою середнього віку. Автор вважає, що все вже відбулося, на що сподівався. У майбутньому немає нічого, що б хвилювало, бентежило, спонукало:

І лусне міф
Про молодість мою,
На дно піде
Моя остання мрія...[2, с. 114].
Герой переконаний, що життєва концепція виконана.
І час уже не жити –
Доживати...[2, с. 120].

Концепт самотності пов'язаний із віковою кризою, яка характеризується здатністю людини впадати в депресію, усамітнюватись через усвідомлення своєї незатребуваності:

Та нікуди іти –
Мети немає...[2, с. 36].

Самотність стає хворобливою, затяжною, болісною. І все через те, що поряд немає людини, яка своєю любов'ю змогла б врятувати душу героя від страждань. Адже тільки любов здатна зменшити душевні муки, породжені самотністю. Якщо людина оповита коханням, вона може шукати відокремлення, але як прихисток для

творчості. У збірці «Таємна сторожа» відсутність любові простежується у багатьох поезіях:

Ти забрала мій мед –

І від крил бджолиних полова...[2, с. 72].

За давніми віруваннями бджола – райське створіння, яке виконує доручення бога. У фольклорних традиціях бджола зазвичай є уособленням жінки. Автор відходить від усталеної традиції уособлення чоловіка в образі джмеля. Він асоціює себе з бджолою, оскільки цей образ є багатограннішим. Покликання бджоли – носити мед. Забрати мед – означає приректи бджолу на смерть. Позбавити її можливості польоту – означає позбавити сенсу існування. Образити бджолу – це великий гріх. Автор перебуває в стані бджоли, яку знищили, бо забрали найкраще, позбавили можливості насолоджуватись життям, залишили у самоті. Він переймається тим, що

Вже не буде ні квітів,

Ні ягід червоних...[2, с. 72].

Квіти символізують життєдайну силу і радість життя. Червоні ягоди – це плоди калини як уособлення чистого і світлого кохання. Герой переконаний у безбарвному майбутньому, наділяючи своє минуле ніжними і хвилюючими спогадами:

Ковтає глина

Всі мої глибини –

Із глини вже ні кроку

До калин [2, с. 56].

Герой жалкує, що період життєвих злетів, пристрастей минув. Залишилось доживати білою кульбабою, що від найменшого подиху вітру розлетиться у різні боки кількома десятками парашутиків і кане у забуття.

Джміль у чорному

Сповістив,

Що літо минає,

Забрав од мене мелодії,

Забрав мед

Моїх бажань,

Випив енергію

Цвіту і сміху,

Вивів у поле пожнивлене –

І став я,

Мов сонях,

З якого насіння

Вибили [2, с. 87].

Отже, страх самотності народжується там, де є думка про смерть, розуміння власної кінечності, обмеженості в часі. Це констатація нульової ситуації. Те, що було – вже не існує, що буде – ще не існує.

Література:

1. Білоус П. Мінус 55 : автотранстекст / Петро Білоус. – Житомир, 2008. – 134 [1] с.
2. Білоус П. Таємна сторожа : поезія / Петро Білоус. – Житомир : Рута, 2010. – 175 с.
3. Людина в есенційних та екзистенційних вимірах : [монографія] / [Віталій Табачковський та ін.]. – К. : Наук. думка, 2004. – 243, [3] с.
4. Мовчан М. М. Самотність як феномен буття особистості : монографія / М. М. Мовчан. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 264, [1] с.
5. Хамітов Н. Самотність у людському бутті. Досвід мета-антропології. – К. : Гранослов, 2000. – 251 с.

В.І. Пустохіна,
асистент

Культурологічні аспекти викладання літератури в школі

Серед традиційних шкільних предметів, що впливають на формування свідомості учнів, їх «вживання» в культуру особливе значення займає мистецтво слова. Воно наряду з іншими мистецтвами в концентрованому вигляді віддзеркалює духовне життя людства, стає найсильнішим засобом виховання «людини культури».

Сучасна концепція літературної освіти повинна опиратись на ті досягнення методичної науки, які пов'язані з питаннями вивчення взаємозв'язків рідної й зарубіжної літератур. У різних аспектах ці проблеми ставились і розроблялись у дослідженнях М. Абдувалієвої, С. Бірюкової, А. Градовського, Ж. Клименко, Д. Клумбіте, А. Лосєва, К. Мальцевої, І. Майорової, М. Муслинової, А. Немсадзе, А. Рижєволової, Л. Мірошніченко, Д. Шеймана та ін.

У сучасному розумінні філології закладено глибокий культурологічний зміст, а в світлі робіт М. Бахтіна її розглядають як